

ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის შესახებ

ბერნის კონვენციის (1886წ.)

მოკლე მიმოხილვა

კონვენცია ეყრდნობა სამ ძირითად პრინციპს და შეიცავს რიგ დებულებებს, რომლებიც განსაზღვრავს დაცვის მინიჭების მინიმალურ სტანდარტებსა და იმ სპეციალურ დებულებებს, რომლებიც განკუთვნილია განვითარებადი ქვეყნებისათვის, თუ მათ სურთ ამ დებულებებით სარგებლობა.

ეს სამი ძირითადი პრინციპია:

ა) კავშირის ერთ-ერთ ქვეყანაში წარმოშობილ ნაწარმოებს (ეს არის ნაწარმოები, რომლის ავტორი არის კავშირის წევრი ქვეყნის მოქალაქე ან ნაწარმოები, რომელიც გამოქვეყნდა ასეთ ქვეყანაში) კავშირის წევრ ყველა სხვა ქვეყანაში უნდა ჰქონდეს ისეთივე დაცვა, როგორსაც ეს ქვეყნები ანიჭებენ საკუთარ მოქალაქეებს ("ეროვნული რეჟიმის" პრინციპი).

ბ) ნაწარმოებზე უფლებების წარმოქმნა დამოკიდებული არ არის ფორმალურ პირობებსა და პროცედურებზე. დაცვის მინიჭება ხდება ავტომატურად და არ არის დაკავშირებული რეგისტრაციასთან, შესანახად გადაცემასა და სხვა მსგავს ფორმალობებთან ("ავტომატური" დაცვის პრინციპი).

გ) საავტორო უფლებების არსებობა და მათი გამოყენება არ არის დამოკიდებული დაცვის არსებობაზე ნაწარმოების წარმოშობის ქვეყანაში ("დაცვის დამოუკიდებლობის" პრინციპი). თუმცა, თუ ხელშეკრულების მონაწილე რომელიმე სახელმწიფო საავტორო უფლებების მოქმედების კონვენციით გათვალისწინებულ ვადაზე უფრო ხანგრძლივ ვადას ითვალისწინებს და ნაწარმოების დაცვა წყდება წარმოშობის ქვეყანაში, ზემოაღნიშნულ ქვეყანაში დაცვაზე შეიძლება უარი ითქვას მას შემდეგ, რაც დაცვის ვადა ამოიწურება ნაწარმოების წარმოშობის ქვეყანაში.

(2) დაცვის მინიმალური სტანდარტები ეხება დაცულ ნაწარმოებებს, ავტორის უფლებებს ნაწარმოებზე და დაცვის ხანგრძლივობას:

ა) საავტორო უფლებებით დაცულ ნაწარმოებებს წარმოადგენს "ნებისმიერი ნაწარმოები ლიტერატურის, მეცნიერებისა და ხელოვნების სფეროში მიუხედავად მისი გამოხატვის ხერხისა და ფორმისა" (კონვენციის მუხლი 2(1)).

ბ) გარკვეული ნებადართული დათქმების, შეზღუდვებისა და გამონაკლისების გათვალისწინებით, სხვა უფლებებს შორის შემდეგი განსაკუთრებული უფლებები უნდა იქნეს აღიარებული:

- თარგმნის უფლება;
- ნაწარმოების ადაპტირებისა და მუსიკალური არანჟირების უფლება;
- დრამატული, დრამატულ-მუსიკალური და მუსიკალური ნაწარმოებების ნებისმიერი საშუალებით ან ხერხით საჯაროდ შესრულების უფლება;
- ლიტერატურის ნაწარმოებების საჯაროდ წაკითხვის უფლება;
- ასეთი ნაწარმოებების შესრულების ნებისმიერი საშუალებით ან ხერხით საჯარო გადაცემის უფლება;

- ეთერით, ან საჯარო გადაცემის ნებისმიერი სხვა სადენიანი თუ უსადენო საშუალებით საჯარო გადაცემის უფლება (სადაც ხელშეკრულების მონაწილე სახელმწიფოს შესაძლებლობა ეძლევა, გაითვალისწინოს სათანადო ანაზღაურების უფლება ნებართვის უფლების სანაცვლოდ);

- ნაწარმოების ნებისმიერი სახით ან ფორმით რეპროდუცირების უფლება (კავშირის წევრ სახელმწიფოს უფლება აქვს კანონმდებლობით გაითვალისწინოს ნაწარმოების ავტორის თანხმობის გარეშე რეპროდუცირების შემთხვევები იმ პირობით, რომ რეპროდუცირება მოხდება განსაკუთრებულ შემთხვევებში, რეპროდუცირება არ შეუშლის ხელს ნაწარმოების ჩვეულებრივ (ნორმალურ) გამოყენებას და რეპროდუცირება არ შელახავს ნაწარმოების ავტორის კანონიერ ინტერესებს. ამასთან, კავშირის წევრ სახელმწიფოს უფლება აქვს მუსიკალური ნაწარმოების ხმოვანი ჩანაწერის რეპროდუცირების შემთხვევაში, გაითვალისწინოს ავტორის მხრიდან შესაბამისი ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება);

- ნაწარმოების გამოყენების უფლება აუდიოვიზუალური ნაწარმოების საფუძველად და ამ აუდიოვიზუალური ნაწარმოების რეპროდუცირების, გავრცელების, საჯარო შესრულებისა და საჯარო გაცნობის უფლება.

კონვენცია ასევე ითვალისწინებს ნაწარმოების ავტორის არაქონებრივ უფლებებს; კერძოდ: ნაწარმოების ავტორობის უფლება და ნაწარმოების ხელშეუხებლობის უფლება, რაც გულისხმობს ავტორის უფლებას არ დაუშვას ნაწარმოების ნებისმიერი გაუკუღმართება, დანაწევრება, დამახინჯება ან სხვაგვარი ცვლილება, აგრეთვე ამ

ნაწარმოების ნებისმიერი სხვა სახით შელახვა, რომელმაც შესაძლოა ზიანი მიაყენოს ავტორის ღირსებას ან რეპუტაციას.

გ) რაც შეეხება დაცვის ხანგრძლივობას, ზოგადი წესის თანახმად, დაცვა გრძელდება ავტორის გარდაცვალებიდან 50-ე წლის ამოწურვამდე, თუმცა არსებობს გამონაკლისები ამ ზოგადი წესიდან. ანონიმური ან ფსევდონიმური ნაწარმოებებისათვის დაცვის ვადა იწურება 50 წლის შემდეგ იმ მომენტიდან, რაც ნაწარმოები კანონიერად გახდა ხელმისაწვდომი საზოგადოებისათვის, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ფსევდონიმთან ავტორის იდენტიფიცირება არავითარ ეჭვს არ იწვევს, ან როდესაც ავტორი თავის ვინაობას ამ პერიოდში ამჟღავნებს. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, ზოგადი წესი გამოიყენება. აუდიოვიზუალური (კინემატოგრაფიული) ნაწარმოებების შემთხვევაში დაცვის მინიმალური ვადაა 50 წელი ნაწარმოების საჯარო გაცნობიდან ("გამოშვებიდან") ან თუ ნაწარმოები არ გახდა საჯაროდ ხელმისაწვდომი _ ნაწარმოების შექმნიდან. გამოყენებითი ხელოვნებისა და ფოტოგრაფიული ნაწარმოებების შემთხვევაში დაცვის მინიმალური ვადაა 25 წელი ნაწარმოების შექმნიდან.

(3) განვითარებად ქვეყნებს, გაერთიანებული ერების გენერალური ასამბლეის მიერ დადგენილი პრაქტიკის თანახმად, თარგმნის უფლებასა და რეპროდუცირების უფლებასთან დაკავშირებით გარკვეული სახის ნაწარმოებებისათვის და გარკვეულ პირობებში შეიძლება არ შეეხოს დაცვის ზემოაღნიშნული მინიმალური სტანდარტები.

ბერნის კავშირს აქვს ასამბლეა და აღმასრულებელი კომიტეტი. ასამბლეის წევრია გაერთიანების წევრი ყველა ის ქვეყანა, რომელიც მიერთებულია სტოკჰოლმის აქტის ადმინისტრაციულ და დასკვნით დებულებებთან მაინც.

აღმასრულებელი კომიტეტის წევრების არჩევა ხდება გაერთიანების წევრთაგან. გამონაკლისია შვეიცარია, რომელიც *ex officio* წევრია. 2001 წლის 15 ოქტომბრისთვის აღმასრულებელი კომიტეტი 37 წევრს ითვლიდა.

ბერნის კავშირის მიმართ ორწლიანი პროგრამისა და ისმოს სამდივნოს ბიუჯეტის დაწესება ასამბლეის ფუნქციას წარმოადგენს.

ბერნის კონვენცია დაიდო 1886 წელს, გადაისინჯა პარიზში 1896 წელს და ბერლინში _ 1908 წელს, დასრულდა ბერნში 1914 წელს, გადაისინჯა რომში 1928 წელს,

ბრიუსელში - 1948 წელს, სტოკჰოლმში - 1967 წელს და პარიზში - 1971 წელს, ხოლო შესწორდა 1979 წელს.

კონვენცია (რომლის სრული ვერსია გამოქვეყნებულია ვებ-გვერდზე www.wipo.int/treaties) ღიაა ყველა სახელმწიფოსათვის. რატიფიკაციისა და მიერთების შესახებ დოკუმენტები წარედგინება ისმოს გენერალურ დირექტორს.

¹ “ინტელექტუალური საკუთრებით ვაჭრობასთან დაკავშირებული ასპექტების შესახებ” შეთანხმების (TRIPS -ის შეთანხმება) თანახმად “ეროვნული რეჟიმის”, “ავტომატური დაცვის” და “დაცვის დამოუკიდებლობის” პრინციპები სავალდებულოა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის იმ წევრი სახელმწიფოებისთვისაც, რომლებიც არ არიან ბერნის კონვენციის მონაწილეები. ამასთან, TRIPS -ის შეთანხმება აწესებს სავალდებულო “უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმს”, რომლის თანახმადაც ნებისმიერი შეღავათი და უპირატესობა, რომელსაც წევრი ქვეყანა ანიჭებს ნებისმიერი სხვა ქვეყნის მოქალაქეებს, დაუყოვნებლივ და უპირობოდ ვრცელდება “ვმო“-ს წევრი ყველა სახელმწიფოს მოქალაქეებზე.

² იხ. 1

³ იხ. 1

⁴ TRIPS -ის შეთანხმების თანახმად, გაქირავების განსაკუთრებული უფლება უნდა გავრცელდეს კომპიუტერულ პროგრამებზე, და განსაზღვრული პირობების გათვალისწინებით _ აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებებზე.

⁵ TRIPS -ის შეთანხმების თანახმად, დაცვის ნებისმიერი ვადა, რომელიც არ გამოითვლება ფიზიკური პირის სიცოცხლის მიხედვით, არ უნდა იყოს 50 წელზე ნაკლები

⁶ უნდა აღინიშნოს, რომ ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოები, თუნდაც ისინი არ იყვნენ ბერნის კონვენციის მონაწილეები, ვალდებულნი არიან შეასრულონ ბერნის კონვენციის მატერიალური ნაწილის ნორმები. ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრი ისეთი სახელმწიფოებისათვის, რომლებიც არ არიან ბერნის კონვენციის მონაწილეები, ბერნის კონვენციით გათვალისწინებული არაქონებრივი უფლებების შესახებ ნორმების შესრულება სავალდებულო არ არის.

⁷ აღსანიშნავია, რომ განვითარებად ქვეყნებს TRIPS -ის შეთანხმებით ნაკისრი ველდებულებების შესრულების გადადება შეუძლიათ 2013 წლის 1 ივლისამდე (TRIPS -ის შეთანხმება: მუხლი 65). ბუნებრივია, ბერნის კონვენციის წევრ სახელმწიფოებს არ შეუძლიათ გადადონ ბერნის კონვენციით გათვალისწინებული მოვალეობების შესრულება.